

ОЗОД ШАРАФИДДИНОВ - ЧЎЛПОНШУНОС

Миразиз Мирзааҳмедов

Алишер Навоий номидаги, Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети
магистранти

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада етук мунаққид ва адабиётшунос олим Озод Шарафиддиновнинг Абдулхамид Чўлпон ҳақидаги қарашлари кенг ёритилган. Шунингдек, Озод Шарафиддинов ўз даврида Чўлпон ижодига баҳо берган адабиётшунос олимларнинг қарашларига муносабат билдиргани ва бошқа мақолалар билан муқояса қилинади. Мақолани ёзишда қиёсий-типологик, социологик таҳлил методларидан фойдаланилган.

Калит сўзлар: Давр, муҳит, мунаққид, адабиётшунослик, жаҳид, таҳлил, шеър, янги ўзбек адабиёти.

ABSTRACT

In this article, the views of the mature critic and literary scholar Ozod Sharafiddinov about Abdulhamid Chulpon are widely covered. Also, Ozod Sharafiddinov reacts to the opinions of literary scholars who evaluated Chupon's work in his time and compares with other articles. Comparative-typological, sociological analysis methods were used in writing the article.

Keywords: period, environment, criticism, literary studies, modernity, analysis, poetry, new Uzbek literature.

КИРИШ

XX аср иккинчи ярмида ўзбек танқидчилигида Озод Шарафиддиновнинг ўрни алоҳида. Олим ўзбек адабиётшунослигига ўзининг адабий-эстетик қарашлари билан катта ҳисса қўшган. Озод Шарафиддинов шеърият муаммолари билан шуғулланиди, ўзбек поэзияси ва унинг ҳолати ҳақида адабий-танқидий мақолалар ёзди. Ўша даврдаги илмий-ижодий, адабий-танқидий изланишлари “Замон. Қалб. Поэзия” (1962) асарида ўз аксини топган. Олим ўзбек адабиётининг Ойбек, Ғафур Ғулум, Абдулла Қаҳҳор, Шайхзода, Миртемир, Зулфия сингари намояндалари ҳақида адабий портретлар яратди: “Истеъдод жилolari” (1976), “Адабий этюдлар” (1968), “Абдулла Қаҳҳор” (1988), “Биринчи мўжиза” (1979). Озод Шарафиддинов ижодида жаҳон адабиёти намояндалари ижоди ҳақида яратилган “Яловбардорлар” (1974) адабий-танқидий очерклар китоби муҳим ўрин эгаллайди. Озод Шарафиддинов XX асрнинг 60-

йилларидан XIX асргача бўлган ўзбек адабий жараёнидаги ҳолатларни “Талант – халқ мулки” (1979), “Адабиёт – ҳаёт дарслиги” (1981), “Гўзаллик излаб” (1985), “Ҳақиқатга садоқат” (1988), “Сардафтар саҳифалари” (1999), “Президент” (2003) сингари асарларида акс эттирди.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

XX асрнинг 60-80 йилларида у Чўлпон ҳаёти ва ижодини тарғиб қилишга интилди. Мустақиллик йилларида эса Озод Шарафиддинов ҳам адабий танқидчи, ҳам таржимон, ҳам жамоат арбоби сифатида улкан ишларни амалга оширди. “Чўлпон” (1991), “Чўлпонни англаш” (1994) китоблари, “Эътиқодимни нега ўзгартирдим” (1997) асарларида мунаққиднинг эстетик принциплари акс этган. Кейинги йилларда Озод Шарафиддинов ўзбек адиблари, маданият-санъат арбоблари, олимлар ҳақида ўнлаб мақолалар ёзди. Айниқса, олим истиқлол йилларида Чўлпон ижоди билан жиддий шуғулланди. “Чўлпонни англаш” китобида ҳам шоир ижодига ҳолис баҳо берган. Мунаққид Чўлпон ижодини 1914 йилдан бошлади ва 1920-1927 йилларда унинг ижоди булоқдай қайнади, ҳатто ўз ўзанидан тошди, дея эътироф этади. Олим Чўлпон ижодига хориждаги баъзи адабиётшунослар ҳолислик билан баҳо берганини ҳам қайд этиб ўтади. Бизнингча, Озод Шарафиддиновни қийнаган нарса шуки, Чўлпон ижодига ўз даврида ва ундан кейин ҳам етарлича ҳолис баҳо берилмаганидир. Олим “Чўлпонни англаш” китобида ёзади: “... шоир деярли етмиш йил давомида қораланиб келинди. Бу давр мобайнида шоир шаънига айтилмаган бўҳтон қолмади, уни қоралаш, таҳқирлаш бобида ким ўзар мусобақалар авж олди. Юзлаб мақолаларда, китобларда, маърузаларда унга “буржуа шоири”, “жадид”, “мафкураси бузуқ”, “босмачилар куйчиси”, “миллатчи”, “аксиланқилобчи”, “Октябр инқилобини тушунмаган овсар”, “ёшлар онгини захарловчи ёт унсур”, “халқ душмани” ва яна алланима балолар деган тавқи лаънат ёпиштирилди. Бир йил эмас, ўн йил эмас, салкам етмиш йил давомида!” [1;28].

Озод Шарафиддинов мана шу етмиш йил давомида Чўлпон ижодини англай оладиган, тушунадиган ойдинлар халқимиз ичидан чиқмаганидан қуюнади. Чунки ўша даврдаги ижтимоий-сиёсий воқеалар бунга йўл қўймасди. Олим шоир ижодини мана шу етмиш йил давомида ҳеч ким ўрганмади деган фикрни кескин айтмайди ва Чўлпон ижодини мафкурадан ҳоли тарзда ўрганган олимларни ҳам санаб ўтади. Жумладан, Боймирза Ҳайит билан бир қаторда татар-бошқирд маданиятининг йирик арбоби Закий Валидий, ўзбек муҳожирларининг

рахнамоларидан бири Вали Қаюмхон, 20 йилларда Берлинга ўқишга бориб, ўша ёқларда қолиб кетган доктор Иброҳим Ёрқин ва бошқалар Чўлпон ҳақида жуда юқори фикр билдиришган, дея таъкидлайди олим. Аммо бу олимларнинг ҳаммаси бошқа юртда туриб Чўлпон ижодини оқлаб, мақолалар ёзганини ҳам кўшиб кўяди олим. Тўғри, ўша социалистик давр ва ўзга юртдаги муҳит ўртасида катта девор бор эди. Озод Шарафиддинов Чўлпонни англашни, унинг ёзганлари ҳақиқат эканлигини айтиш учун халқимизда ўша даврда жасорат етишмаган дея баҳоламайди, аксинча, социалистик мафкура, синфийлик шоир ижодини мана шундай тушунишга олиб келганини таъкидлайди.

Озод Шарафиддинов Чўлпон ижодини ўрганган олимларни хронологик тарзда бериб ўтади ва уларнинг шоир ижоди ҳақида билдирган фикрларини таҳлил қилади. Хусусан, Чўлпон ижоди ҳақида матбуотда биринчи бўлиб асли татаристонлик олим Зариф Башарий фикр билдирган, дея қайд этади Озод Шарафиддинов. Чунончи, мунаққид шундай ёзади: “Зариф Башарий 1923 йилнинг 4 май куни “Туркистон” газетасида Чўлпоннинг биринчи тўплами “Уйғониш”га тақриз эълон қилади. У тақризнинг бошидаёқ “Чўлпон ўртоқ кейинги даврдаги ўзбек шоирларидан энг олдингиси ва чин маъноси билан шоир деб аталишга лойиқ бўлганидан унинг шеърларини чин адабиёт ва шеър кўзи билан кўриб, текшириш ва танқид қилишга ярайдир” дейди ва шундан сўнг “Чўлпон ўртоқнинг чин юрак ва ҳис шоири”, яъни ҳассос лириклигини айтиб, бу фикрни тасдиқловчи мисоллар келтиради. Мунаққид таҳлил ёрдамида Чўлпон шеърларидаги тасвирийликни, туйғулар теранлигини, сўз қўллаш маҳоратининг юксаклигини кўрсатади”.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Бошқа бир мунаққид Вадуд Маҳмуд ҳам Чўлпоннинг “Булоқлар” шеърий тўпламига сўзбоши ёзганлигини ва унинг “Амалнинг ўлими” деган шеърини таҳлил қилганини ҳам таъкидлаб ўтади олим. Вадуд Маҳмуд жиндай баёнчиликка йўл кўяётган эса-да, у Чўлпон шеърятининг моҳиятига анча кириб борган, дея кўшимча қилади олим. Озод Шарафиддинов Чўлпон ижодини бошқа ракурсдан ўрганган олим Абдурахмон Саъдийни ҳам алоҳида эътироф этади. Чунончи, 1924 йилда “Зарафшон” газетасининг икки сониди “Ўзбек ёш шоирлари” ва “Чўлпон” икки мақоласи билан Чўлпон ижодини яхши текширганлигини таъкидлаб ўтади, Озод Шарафиддинов “Чўлпонни англаш” китобида. Абдурахмон Саъдий Чўлпонни “у ёнадур ҳам ёндирадур” деб таърифлайди. Бу таърифни Озод Шарафиддинов Чўлпонни “лирик шоир” эканлигидан

далолатдир, дея айтиб ўтади. Мақолада Чўлпоннинг “чин маъноси билан романтик бир юрак шоири (лирик)” экани ҳам далиллар билан очиб берилган.

Умуман, адабиётшунос олим Озод Шарафиддинов Чўлпонни англаш ва ўрганиш бугунги кун учун долзарблигини таъкидлайди. Олим Чўлпон шахсиятини ёритишда холисликка, тўғрилиқка, адолатга йўл қўйгани, унинг шеърлари, танқидий қарашларида миллат эрки, миллат равнақи, хурлиги озодлиги учун жонбозлик кўрсатгани жадид адабиёти ва танқидчилик ривожига катта аҳамиятга эга.

Шунингдек, Озод Шарафиддинов Абдулла Қодирийни Чўлпоннинг “Тонг сирлари” китобига ёзган шапалоқдеккина сўзбошисига ҳам алоҳида эътибор беради. “Абдулла Қодирий матбуотда Чўлпон шаънига айтилган “Чўлпон йиғлоқи шоирдир” деган таъна-дашномларни рад этади, шоир шеърларида кўз ёши кўп учраса-да, Чўлпон “улардан чечаклар ундирмоқчи эканини” айтади”. Мунаққид Чўлпон ҳақидаги дастлабки мақолаларнинг муштарак хусусиятини улар шоир ижодини холис текшириб, баҳолашга ҳаракат қилишгани билан изоҳлайди. Бундан ташқари, мақолаларда Чўлпоннинг кучли томонлари билан бир қаторда, унинг заиф жиҳатлари ҳақида ҳам фикр юритилади. Иккита мақолада айнан бир “нуқсон” кўзга ташланади ва шу нуқсон кейинчалик Чўлпон ижодини бутунлай қоралашга асос бўлади, дея фикр юритади Озод Шарафиддинов ва мақоладан парча келтиради: “Зариф Баширий ёзади: “Чўлпон ўртоқ “эл” ва “халқ” сўзларини қанча кўп ёзса ва сўзласа ҳам, ул халқ шоири эмас. Халққа яқин бўлган зиёлилар шоирдир. Унинг услуб ва руҳида халқчиллик жуда оз”. Орадан бир йил ўтказиб мақола эълон қилган Абдурахмон Саъдий: “Чўлпон оммахалқ шоири эмас, ўқимишлилар, зиёлилар шоирдир”, дея муносабат билдиради. Мунаққиднинг таъкидлашича, 1923-1924 йилларда “халқ шоири эмас, зиёлилар шоири” деган “айблов” сиёсий қабул қилинмас ва бу “айб”лар катта садо бермаган эди. Кейинчалик бу “айблов”лар — “халқ шоири эмас, зиёлилар шоири” бўлиш Чўлпонни ўлим чоҳига етаклайди. Озод Шарафиддинов бу тақризлар, мақолалар шоир ижодини тўла очиб бермаган, аксинча, Чўлпон юксаклигига олиб борувчи улкан зинанининг битта пиллапояси эди [1;37].

Мунаққиднинг уқтиришича, бу зинапоялар янада парвоз этиши мумкин эди, аммо бундай бўлмади. Чўлпонни англашдаги ҳаракатлар олдинга эмас, орқага кетди. 1927 йилнинг 14 феврал куни “Қизил Ўзбекистон” газетасида Айн (Олим Шарафиддинов) имзоси билан “Ўзбек шоирлари Чўлпон” деган мақола босилди. Шу мақола билан Чўлпон ҳақидаги баҳс бошлангани эълон қилинган, дея таҳлил

қилади Озод Шарафиддинов. Шундан кейин эса Ойбекнинг “Чўлпон. Шоирни қандай текшириш керак?!” мақоласи Чўлпон ижодини ёқлаб чиққани ва яна унга қарши Усмонхоннинг “Мунаққиднинг мунаққиди” мақоласи билан Ойбекка жавоб ёзди. Олим Чўлпон ижодини ва унинг шеърларини таҳлил қилган олимларнинг ҳам дунёқарашини, ҳукмрон мафқуранинг ёзилмаган қонунларига асосланганини изчил таҳлил қилади. Хусусан, Айн тахаллусини олган адабиётшунос Олим Шарафиддинов 1927 йилда адабиётни ҳукмрон мафқуранинг хизматкорига айлантиришдек номуносиб ишни бошлаб берган эди ва синфийлик кўзойнагини тақиб олгандан кейин ҳамма нарса ўзгариб кетди, дея хулоса қилади Озод Шарфиддинов. Зиёлилар шоири халқ шоири бўлмайди деган фикрни ким қачон қачон, қаерда исбот қилган, дея қуюнчаклик билан сўз юритади олим. Шунингдек, мунаққид ўша пайтда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг Биринчи котиби Акмал Икромов ҳам Чўлпон ижодига фикр билдиргани масалани деярли ҳал қилганини таъкидлайди: “Бизда Айннинг Чўлпон ижоди ҳақидаги мақоласи баҳонасида қатор мунозаралар бўлиб ўтди. Айн Чўлпон ижодининг ғоявий тутуриксизлигини тўғри таъкидлади. Бу тақризнинг адабиётшунослик жиҳатидан қандай қимматга эгаллиги ҳақида гапиришга журъат этмайман. Фақат шуни такрор айтаманки, мафқура соҳасида шундай соғлом танқид бўлиши зарурлиги шак-шубҳасиздир”. Хусусан, ўша даврдаги адабиётшунослар, айниқса, Айн Чўлпоннинг тилини яйраб-йяраб мақтаганини ҳам эътироф этади Озод Шарафиддинов: “Бу кунги ўзбек адабий тили, шубҳасиз, Чўлпон тилидир. Бутун адабий ёшлик унинг тилини ўрнак танийдир. Унга таклид қилади”. Кейинчалик эса Айн Чўлпонга “хаёлпараст” деган “айблов” ни ҳам қўяди. Шу билан бирга, олим Миёнбузрукнинг Чўлпоннинг “Ёркиной” драмаси борасидаги фикрларини танқид қилади[1;23.]

Озод Шарафиддинов Чўлпон ижоди ҳақида фикр юритган олимларнинг мақоласини ҳар бир гапини таҳлилга тортади. Мунаққиднинг фикрича, улар Чўлпонни ўзларига ўхшаган, давр учун хизмат қиладиган шоирга айлантirmoқчи ҳам бўлишади. Шунингдек, Чўлпонга қаратилган таҳдидлар ортида бошқа ижодкорларга ишора бор эди, дея хулоса қилади олим. Чунки ўша давр ҳукмрон вакиллари Чўлпон мисолида қолганларга ҳам дарс бериб қўймоқчи бўлишади, унларнинг шаҳдини қайтармоқчи бўлишади. Мунаққид бу ҳодисани “адабиётшунослик ва танқиднинг манқуртга айланиши” деб баҳолайди.

Шарафиддиновнинг мунаққидлик фаолиятида икки давр кўзга ташланади. Биринчи давр шўро тоталитар

тузумида кечган бўлиб, унда адабиётни тоталитар мафкура ғояларидан ҳимоя қилиш, адабий қонуниятлар асосида тадқиқотлар олиб бориш муаммолари тадқиқ этилган (“Заҳарханда қаҳқаҳа”, 1962; “Ҳаётийлик жозибаси, схематизм инерцияси”, 1979; “Юртин мадҳи бўлди сўнги сатри ҳам”, 1979; “Шеър кўп, аммо шоирчи?”, 1983). Иккинчи давр мунаққид фаолиятида асосий давр бўлиб, у истиклол йилларидаги ижодини қамраб олади. Бу даврда Шарафиддинов миллий адабиётни шакллантириш муаммолари, ўзбек адабиётшунослиги ва танқидчилигини қайта қуриш, жаҳон адабиёти анъаналарини ўзлаштириш ҳамда таржима санъатини юксалтириш масалаларини тадқиқ этган (“Бир тилда гаплашайлик”, 1987; “Мағзи пуч сўзлардан бир тош нари қоч”, 2000; “Қайдасан, Морико”, 2002).

Сўнги йиллардагина Ш.Турдиев, Н.Каримов, Б.Дўстқораев, М.Олимов, У.Долимов, З.Эшонова, Д.Қуронов, У.Султонов каби адабиётшуносларнинг ҳаракати билан Чўлпоннинг инқилобдан олдин ва кейин чоп этилган, ҳозир эса топилиши амри-маҳол бўлиб қолган, журналлар ва газеталарда сочилиб ётган адабий-танқидий асарлари илмий муомалага кира бошлади, дея ёзади мунаққид “Адабиёт яшаса – миллат яшар” мақоласида.

Озод Шарафиддинов Чўлпоннинг лирик меросини, “фавкулудда истеъдодга эга бўлган шоир” руҳиятини, шеърятининг индивидуал, постик, публицистик ва ижтимоий-эстетик моҳиятини теран тушунтирди. Профессор Баҳодир Каримов олим ҳақида шундай ёзади: [2;4] “Озод Шарафиддинов табиатида катта олимларга хос бағрикенглик ва мардлик бор эди. Ўзини-ўзи тафтиш қила олиш, ҳатто чигитдай камчилиги бўлса-да, уни очик тан олиш мақомига ҳамма ҳам кўтарила билмайди. Айниқса, дунёқарашлар эврилишга юз тутган, алғов-далғовли бир паллада “нега мен эътиқодимни ўзгартирдим”, дея ўзига савол бериш учун одам, аввало, мард бўлиши керак. Ўз илмий мақола ёки китобларида ёзиб қўйилган, ўз вақтида тўғри туюлган, вақт ўтиши билан ўзгарган фикрлар ҳақиқатини тан олиш ҳам чинакам жўмард олимга хос фазилатдир. Озод ака ижодига назар ташланганда бундай ибратга муносиб ўринлар яққол кўринадилар. Хусусан, “Адабиёт яшаса — миллат яшар” мақоласида Чўлпоннинг “Шўро ҳукумати ва саное нафиса” мақоласини шоирнинг “инқилобни ижобий кутиб олганининг далили” сифатида, “даҳо”нинг “айрим асарлари таъсирида ёзилган” асар деган тахминни илгари сурганини, янги манбалар билан танишгандан кейин эса фикри ўзгарганини очик-ойдин ёзади”. Чўлпон ижодини таҳлил қилиш учун шоирдек таффақкурга, жасоратга эга бўлиш лозим. Озод Шарафиддиновда эса ана шундай жасорат мавжуд эди.

Ҳаттоки, олим адабиётшунос ва ёзувчи Улуғбек Ҳамдамнинг “Мувозанат” романини нашр қилишда жонбозлик кўрсатгани адабиёт муҳибларга маълум. Бир сўз билан айтганда, Озод Шарафиддинов мунаққидлик жасорати билан “адабиётнинг очилмаган кўриқ ерлар”ини асли гулзор эканлигини кўрсатиб беришга ҳаракат қилади. Шу маънода Чўлпон ижодини янги таъвоиллар асосида ўрганиш натижалари сифатида “Чўлпон”, “Чўлпонни англаш” китоблари, “Адабиёт яшаса – миллат яшар” тадқиқотлари юзага келди.

“Маориф ва ўқитғувчи” журналининг 1925 йил 7—8 қўшма сонидида чоп этилган Чўлпоннинг “Улуғ Ҳинди”мақоласи ҳақида Озод Шарафиддинов ўз мулоҳазаларини билдириб ўтади. Чўлпон ушбу мақолада Тагор баҳонасида ўзбек адабиётининг ривожини қай йўлдан бориши кераклиги ҳақидаги мулоҳазаларини баён қилади. Мақолада Тагор асарлари идеал даражасига кўтаришган чинакам санъат намуналари сифатида талқин қилинган. Ҳўш, Чўлпон Тагор ижодини қай жиҳатдан идеал ижод деб билади? Шуниси муҳимки, Чўлпон бу тўғрида фикр билдирар экан, фақат ўзбек адабиёти ёҳуд ўзбек ёзувчиларининг назарда тутмайди, балки, умуман, янги адабиётнинг XX аср бошларида адабиётга кириб келган Шарқ ёшларини назарда тутайди. Чўлпоннинг назарида бу ёшлар “йўлсизлик” касалига чалинган. Қолаверса, Чўлпоннинг ўзи ҳам “йўлсизлик” дардидан кўп азият чекади. Нима учун? “Йўлсизлик” деганини қандай тушунмоқ керак? Чўлпон ёзади: “Эски адабиёт билан янги адабиётнинг ўртасида қолғон шарқлик ёш чинакам чучмал бир вазиятдир. Эски адабиёт бир ширин: янгиси яна ширин: ғарбники тагин яна ширин. Қайси биттасига кўпроқ берилсин? Афсуски, Чўлпон бу ўринда эски ва янги адабиётнинг “ширинлиги” нималарда ифодаланишини айтмайди, фақат мақола давомида ёшларнинг йўлсизлиги, “бошлаб ўзи йўлсиз” эканини айтиб, унинг моҳияти нимадалигига ишора қилади: “Ўзимнинг йўлсизлигимдан бироз сўзлаб ўтайин: Навоий, Лутфий, Бойқаро, Машраб, Умархон, Фазлий, Фурқат, Муқимийларни ўқийман: бир хил, бир хил, бир хил... Кўнгил бошқа нарса қидиради. Боту, Ғайратий, Олтой, Ойбек, Жулқунбойларни ўқийман: қувонтиради, холос! Улар менинг учун ёнгон чироқлар бўлса ҳам, менинг эртам учун! Авлоний, Тавалло, Сиддиқий ва Ҳакимзодаларни ўқимайман, ўқимайман. Мени шу ҳолга солган ўшалар!...” Мунаққид ўз мақоласидан ўзини ҳимоя қилганини ёзади: “Ўйламанки бугун Чўлпоннинг бу хулосаси билан унчалик келишиб бўлмайди — класцикларимизнинг ҳар қайсиси ўзига хос қиёфага, бир-бириникидан фарқ қилувчи услубга эга экан, оламни идрок этишлари ва олам ҳақидаги қарашлари билан ҳам, эстетик принтсиплари жиҳатидан ҳам бир-бирларини

такрорламасликлари исбот қилинади. Лекин Чўлпон уларни “бир хил, бир хил, бир хил!” деб баҳолаётган экан, бунда Шарқ шеърятининг ўзига хос баъзи сифатларини назарда тутаётган бўлиши мумкин”. Кўринадикки, Озод Шарафиддинов Чўлпон ижодини шунчаки ўрганмаган. Нафақат, Чўлпон шеърятини, насрини, драмасини, балки, мақолаларини ҳам таҳлилга тортган. Чунки бу манбалар Чўлпонни англашимиз йўлидаги пиллапоярлар бўлиб хизмат қилган.

ХУЛОСА

Умуман олганда, Озод Шарафиддинов Чўлпон ижодини ғоявий эмас, бадийлик асосида кашф қилиша уринади. Мунаққид Чўлпонни холис баҳолашга ҳаракат қилади. Чўлпоннинг тафаккури, ўша пайтда Шарқ ва Ғарб орасидаги энг яхши мувозанатни аниқлашга урунгани уни ютуғи бўлган ва шу ютуқларни Озод Шарафиддинов синчиклаб ўрганиб чиқади. Хусусан, унинг шеърятдаги танқидий қарашлари насридаги янгиликларни кашф қилиб боради. Озод Шарафиддинов Чўлпоншунос сифатида йиллар давомида Чўлпон асарларини чоп этиш ва унинг тарғиботи билан машғул бўлди. Озод Шарафиддиновдан бошланган Чўлпоншунослик мактабини ҳозирги кунда адабиётшунос олимлар Дилмурод Қурононов, Замира Эшоновалар давом эттириб келишмоқда. Адабиётшунос олим Умарали Норматов ўз мақолаларида маълумот беришича, Озод Шарафиддинов аудиторияларга кириб Чўлпон ижодини тарғиб қилган ва Чўлпонни англашда, англантишда жуда катта ишларни амалга оширган.

Озод Шарафиддинов чўлпоншунослар сардори сифатида Чўлпон руҳиятини, мураккаб даврнинг зиддиятларини, шоир қалбидаги ҳурлик истагини чуқур англади, теран тушунтирди. Чўлпоншуносликдаги бу жараёнлар, яъни асарларини тадқиқ қилиш, адабий матнларни қиёслаш, турли вақтли матбуот нашрларидан шеърларини излаб топиш ва Чўлпон ижодини тадқиқ этиш — Озод Шарафиддинов бошлаган жасоратли ишлар давом этади, деб умид қиламиз.

REFERENCES

1. Шарфиддинов Озод. Чўлпонни англаш. – Т.: Ёзувчи, 1994. – Б. 48.
2. Баҳодир Каримов. Ўзбекистон адабиёти ва санъати газетаси, 2014-йил 9-сон. – Б. 4.
3. <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/maqolalar/bahodir-karim-ozod-so-z-sharafi>